

بررسی رابطه بین سه گانه‌های تاریک شخصیت و تاب‌آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر در دانش آموزان

راضیه بهزادی^۱، معصومه یاسایی سکه^۲

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد

^۲ استادیار گروه روانشناسی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد

نویسنده مسئول:

راضیه بهزادی

مجله علمی پژوهش در روانشناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی (سال ششم)
شماره ۲۲ / زمستان ۱۳۹۹ / ص ۶۸-۶۰

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین سه گانه‌های تاریک شخصیت و تاب‌آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر در دانش آموزان بوده که تحقیقی توصیفی از نوع همبستگی است؛ و جامعه آماری آن را کلیه دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه دوم شهر بجنورد در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ به تعداد ۱۰۰۰۰ نفر تشکیل دادند. که از این تعداد نمونه‌ای به حجم ۳۷۳ نفر بر اساس جدول مورگان و به روش نمونه گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب گردید. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه سه گانه‌های تاریک شخصیت جانسون و وبستر (۲۰۱۰)، پرسشنامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) و پرسشنامه گرایش به مواد مخدر وید و بوچر (۱۹۹۲) بوده که پس از تکمیل به روش رگرسیون گام به گام و ضریب همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار SPSS ۲۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج نشان داد، جامعه‌ستیزی، خودشیفتگی و ماکیاولیستی به عنوان سه گانه‌های تاریک شخصیت، قادر به پیش‌بینی مثبت گرایش به مصرف مواد مخدر بوده و تاب‌آوری به عنوان پیش‌بینی کننده منفی با گرایش به مصرف مواد مخدر در ارتباط است ($P < 0/001$). همچنین نتایج نشان داد سه گانه‌های تاریک شخصیت با گرایش به مصرف مواد مخدر دارای همبستگی مثبت معنی‌دار و با تاب‌آوری دارای همبستگی منفی معنی‌دار است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که سه گانه تاریک شخصیت با گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه دارند و می‌توانند آن را تحت تأثیر قرار دهند؛ و تاب‌آوری می‌تواند نقش پیشگیرانه‌ای در گرایش به مصرف مواد مخدر داشته باشد.

واژگان کلیدی: سه گانه‌های تاریک شخصیت، تاب‌آوری، گرایش به مصرف مواد مخدر.

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر از معضلات بنیادی و انحرافات خاص عصر مدرن است که در جوامع امروزی به عنوان یکی از انحرافات اثرگذار و بحران‌زا شناخته می‌شود که می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی ایجاد گردد [۱۲]. دوران جوانی یکی از عوامل خطر اعتیاد محسوب می‌شود چراکه جوان را مستعد رفتارهای پرخطری می‌نماید که گرایش به اعتیاد می‌تواند یکی از این خطرات محسوب گردد [۴]. این مرحله از رشد به دلیل بلوغ جسمی و تغییرات شناختی، هیجانی و رفتاری، احتمال وقوع رفتارهای پرخطر را در افراد افزایش می‌دهد به طوری که جوانان به رفتارهایی مانند رانندگی بی‌دقت و بدون فکر، مصرف مواد، رفتار جنسی ناپایمن، اختلالات خوردن، بزهکاری، آدمکشی، رفتارهای خودکشی گرا و ورزش‌های خطرناک دست می‌زنند [۱۲]. در عصر حاضر یکی از بارزترین رفتارهای پرخطر در جوانان، مصرف مواد مخدر است که دلایل روانی و اجتماعی گوناگونی را برای آن مطرح نموده‌اند به طوری که پژوهش‌ها نشان می‌دهد برخی از جوانان در پی پذیرفته شدن در جامعه به سمت این گونه رفتارها گرایش پیدا می‌کنند [۹]؛ و برخی دیگر به دلایلی مثل الگوگیری از والدین و همسالان به سمت این گونه از رفتارها سوق پیدا می‌کنند و عده‌ای دیگر به دلیل مشکلات شخصیتی و اجتماعی دست به این گونه رفتارها می‌زنند [۱۳]. بر همین اساس عوامل مختلفی می‌تواند در گرایش افراد به انحرافات اجتماعی از جمله اعتیاد مؤثر باشد به طوری که شواهد نشان داده است دانش آموزان به دلیل قرار گرفتن در سن استقلال یابی که تجربه همراه با هیجان را می‌طلبد؛ در صورت وجود شرایط روانی و محیطی نامناسب و ناتوانی در تحمل مشکلات به شدت در معرض خطر اعتیاد قرار می‌گیرند [۲۱]. درواقع جوانان، عموماً زمانی گرایش به مصرف مواد مخدر پیدا می‌کنند که توان تحمل مشکلات در آن‌ها ضعیف باشد و مواد مخدر را وسیله‌ای برای کاهش تنش و اضطراب انتخاب نمایند [۱۷]. هرچند عوامل زیادی می‌تواند بر گرایش افراد به انحرافات اجتماعی از جمله اعتیاد مؤثر باشد، اما شواهد نشان داده است که نگرش مثبت و منفی افراد به مواد مخدر می‌تواند تمایل آنان را به مصرف پیش‌بینی نماید به طوری که پیش‌گر و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند افرادی که دارای نگرش و باور مثبت به مواد مخدر هستند، تمایل بیشتری برای گرایش به سمت اعتیاد دارند. گرایش به مصرف مواد درواقع میل و کشش افراد به مصرف مواد مخدر عنوان شده است و به معنی علاقه و تمایل افراد به مصرف مواد مخدر است که ممکن است این تمایل به عوامل روان‌شناختی و اجتماعی و زیستی مرتبط باشد [۱].

به نظر می‌رسد برخی از خصوصیات شخصیتی می‌تواند پیش‌بینی کننده گرایش افراد به اعتیاد باشد [۸]. از آنجایی که همه خصوصیات و صفات شخصیتی به خودی خود مثبت و پسندیده نیستند و برخی از آن‌ها به لحاظ اجتماعی ماهیتی آزاردهنده دارند و می‌تواند بر افکار و نحوه رفتار افراد تأثیرات منفی داشته باشند، می‌توانند شرایط را برای ظهور رفتارهای پرخطر و بزه کارانه مساعد نماید [۱۴]. این خصوصیات و صفات شخصیتی منفی تحت عنوان سه‌گانه‌های تاریک شخصیت نام‌گذاری شده‌اند و به خصوصیات اشاره دارد که به نظر می‌رسد در یک جامعه آماری نرمال و در شرایطی که نشانه‌های نامتعرف رفتاری بروز نکرده است، به صورت یک صفت واحد که از ترکیب سه صفت ماکیاولیسم^۱، جامعه‌ستیزی^۲ و خودشیفتگی^۳ تشکیل شده است، وجود داشته باشد [۱۰]. سه‌گانه‌های تاریک شخصیت، سه بعد مهم ماکیاولیسم، جامعه‌ستیزی و خودشیفتگی است که دربرگیرنده ویژگی‌هایی خودنمایی، پرخاشجویی، سردی هیجانی و فریب‌کاری است [۷]. بعد ماکیاولیسم ابعاد تاریک شخصیت می‌تواند با افکار سیاستمداران و استثمارگرایانه، نگرش منفی به زندگی و تمرکز مستقیم روی علایق خود و منفعت‌های شخصی متمرکز باشد و بعد جامعه‌ستیزی، رفتارهای سایکوپاتی، ناتوانی در برقراری روابط همدلانه و بروز رفتارهای بزهکارانه را به دنبال دارد که متمرکز بر عمل و نتیجه رفتار است و بعد خودشیفتگی با خصوصیات همچون قدرت‌طلبی و موردتوجه واقع شدن و تکبر شناخته می‌شود [۱۸]. به همین دلیل این خصوصیات می‌تواند با رفتارهای نامطلوب اجتماعی در ارتباط باشد به طوری که باران اولادی، نویدیان و کاوه فارسانی (۱۳۹۲) در پژوهشی نشان دادند صفات و ویژگی‌های شخصیتی منفی همبستگی معنادار با اعتیاد پذیری افراد دارد و میکائیلی منیع، صالحی و احمدی خویی (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان دادند صفات شخصیتی تاریک، شرایط را برای ظهور رفتارهای پرخطر و بزه کارانه از جمله اعیاد مساعد نماید. همچنین دشتی و ابوالقاسمی (۱۳۹۷) به نقش رگه‌های تاریک شخصیت، در پیش‌بینی وابستگی دانشجویان اشاره نموده و نشان دادند بین وابستگی و سه‌گانه‌های تاریک شخصیت رابطه مثبت معنی‌دار وجود دارد. نیکولی، مادیگان، بکهاوس و لوی^۴ (۲۰۱۷) نیز در پژوهشی به نقش سه‌گانه‌های تاریک شخصیت و گرایش به مصرف دارو در ورزشکاران اشاره نمودند. همچنین مور و اندرسون^۵ (۲۰۱۹) در پژوهشی به مرور سیستماتیک بر رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی تاریک و رفتارهای ضداجتماعی پرداخته و نشان داند ویژگی‌ها و صفات تاریک شخصیت با رفتارهایی اعتیادی رابطه مثبت معنی‌دار دارد.

¹ Machiavellianism² Psychopathy³ Narcissism⁴ Nicholls, Madigan, Backhouse & Levy⁵ Moor & Anderson

اما به نظر می‌رسد فارغ از عوامل خطر اعتیاد، برخی از توانمندی‌های مثبت روان‌شناختی می‌تواند نقش محافظت‌کننده‌ای در گرایش افراد به اعتیاد داشته باشد [۱۱]؛ که شاید بتوان سرسختی در برابر مشکلات یا تاب‌آوری^۱ را از آن دسته توانمندی‌ها دانست. تاب‌آوری یکی از مهم‌ترین توانایی‌های انسان است که باعث سازگاری مؤثر با عوامل خطر می‌گردد و نوعی توانمندی در برابر فشارهای محیطی و سازش با معضلات زندگی است (بورنس و آنستی^۲، ۲۰۱۰). کانر و دویدسون^۳ (۲۰۰۲) مفهوم تاب‌آوری را به معنای کنترل یا اقدام بر عوامل فشارزا قبل از اینکه به فرد آسیب برساند، بکار می‌برند و لیتزینگ^۴ و همکاران (۲۰۰۵) معتقدند که تاب‌آوری توانایی سازگاری سطح کنترل بر حسب شرایط محیطی بوده که در زمینه رفتار انسانی اغلب به‌عنوان یک ویژگی مرتبط با منش، شخصیت و توانایی مقابله در نظر گرفته می‌شود. درواقع تاب‌آوری بر جنبه‌هایی از توانمندی، انعطاف‌پذیری، توانایی تسلط یا برگشت به حالت عادی پس از مواجهه با استرس و چالش شدید دلالت داشته و به قدرت بازگشت به حالت یا موقعیت اولیه و توانایی بهبود سریع بعد از بیماری، افسردگی و ناخوشی اشاره دارد [۵]. در حقیقت تاب‌آوری نوعی بازگشت به تعادل اولیه یا رسیدن به تعادلی در سطح بالاتر در شرایط تهدیدکننده است و موجبات سازگاری موفق در زندگی را فراهم می‌آورد و می‌تواند به‌عنوان عاملی مؤثر در عدم گرایش افراد به انحرافات اجتماعی در نظر گرفته شود به‌طوری‌که بهادری خسروشاهی، هاشمی نصرت‌آباد و بیرامی (۱۳۸۹) در پژوهشی نشان دادند افراد برخوردار از تاب‌آوری گرایش کمتری به مصرف مواد مخدر و رفتارهای ضداجتماعی دارند [۳]. همچنین چراغیان، زینیوند، حیدری و زارعی توپخانه (۱۳۹۵) به رابطه منفی بین تاب‌آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر اشاره نموده‌اند [۶] و کرمی و افشک (۱۳۹۷) نیز در پژوهشی نشان دادند بین تاب‌آوری با آمادگی به اعتیاد در دانشجویان رابطه منفی وجود دارد [۱۱]. باربارا و ویلند^۵ (۲۰۱۲) نیز به رابطه بین تاب‌آوری و آمادگی به اعتیاد در نوجوانان اشاره نموده و نشان دادند بین تاب‌آوری و آمادگی به اعتیاد رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد [۱۵].

بر اساس اهمیت بحث پیشگیری از گرایش دانش‌آموزان به مصرف مواد مخدر، این پژوهش باهدف بررسی رابطه بین سه‌گانه‌های تاریک شخصیت و تاب‌آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان، به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که آیا بین سه‌گانه‌های تاریک شخصیت و تاب‌آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

این تحقیق از حیث هدف از نوع تحقیق‌های کاربردی بوده و از نوع همبستگی است که در مقوله طرح‌های توصیفی قرار می‌گیرد و جامعه آماری آن را کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه دوم شهر بجنورد در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ به تعداد ۱۰۰۰ نفر می‌باشد که از بین آنها ۳۷۳ دانش‌آموز، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب گردیدند که نسبت به تکمیل پرسشنامه‌های مذکور اقدام نمودند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه‌های ذیل بوده است.

الف) مقیاس سه‌گانه‌های تاریک شخصیت:

این ابزار معروف به آزمون دوجین شخصیت کثیف است و دارای ۱۲ ماده‌ای که در سال ۲۰۱۰ توسط جانسون و وبستر طراحی شده است. این مقیاس شامل سه خرده‌آزمون ماکیاولیستی، جامعه‌ستیزی و خودشیفتگی بوده که به‌صورت پنج درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌گردد به این صورت که برای گزینه خیلی کم نمره ۱، کم نمره ۲، متوسط نمره ۳، زیاد نمره ۴، خیلی زیاد نمره ۵ تعلق می‌گیرد. به این صورت که سوالات ۱، ۲، ۳، ۴ مربوط به خودشیفتگی، سوالات ۵، ۶، ۷، ۸ مربوط به جامعه‌ستیزی و سوالات ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۲ مربوط به ماکیاولی می‌باشد. به این صورت که از جمع گزینه‌های مولفه نمره آن مولفه بدست می‌آید و از جمع همه سوالات یک نمره کلی بدست می‌آید. ساختار عاملی و همچنین اعتبار و روایی این مقیاس توسط جانسون و همکاران (۲۰۱۰) بررسی و مطلوب گزارش گردیده و مورد تأیید بوده است. در ایران نیز این مقیاس توسط قمرانی، صمدی و تقی‌نژاد (۱۳۹۴) مورد بررسی قرار گرفته است و آلفای کرونباخ آن برای هر یک از خرده‌مقیاس‌های ماکیاولیستی ۰/۹۲، جامعه‌ستیزی، ۰/۴۰ و خودشیفتگی ۰/۶۸ و نمره کل ۰/۸۶ گزارش شده است.

ب) پرسشنامه تاب‌آوری

این مقیاس شامل ۲۵ گویه می‌باشد و توسط کانر و دویدسون (۲۰۰۳)، جهت اندازه‌گیری قدرت مقابله با فشار و تهدید، تهیه شده است. این مقیاس بعد کلی تاب‌آوری را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. برای هر گویه، طیف درجه‌بندی ۵ گزینه‌ای (کاملاً نادرست تا همیشه درست) در نظر

¹ Resilient

² Burns & Anstey

³ Connor- Davidson

⁴ letzring

⁵ Barbara, Weiland

گرفته شده که از یک (کاملاً نادرست) تا پنج (همیشه درست) نمره گذاری می شود. هدف این پرسشنامه سنجش میزان تاب آوری در افراد مختلف است. در پژوهش بشارت و همکاران (۱۳۸۶) روایی و پایایی این پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفته است (به نقل از حق رنجبر و همکاران، ۱۳۹۰). در پژوهش حق رنجبر و همکاران (۱۳۹۰) نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون ضریب آلفای کرونباخ مورد آزمون قرار گرفت که آلفای ۰/۸۴ برای این پرسشنامه به دست آمد؛ بنابراین این ابزار از پایایی خوبی برخوردار است.

ج) گرایش به مصرف مواد:

پرسشنامه گرایش به اعتیاد اولین بار توسط وید و بوچر در سال (۱۹۹۲) ساخته شد و تلاش هایی فراوانی در جهت تعیین روایی و هنجاریابی آن در کشور ایران صورت گرفت. پرسشنامه گرایش به اعتیاد، مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد است که با توجه به شرایط روانی - اجتماعی جامعه ایرانی توسط زرگر و همکاران در سال (۱۳۸۵)، ساخته شد (به نقل از زرگر، نجاریان و نعمی، ۱۳۸۷). پرسشنامه آمادگی به اعتیاد از دو عامل تشکیل شده و دارای ۴۱ ماده است. دو عامل این پرسشنامه عبارتند از: آمادگی فعال و آمادگی منفعل، آمادگی فعال مربوط می شود به: رفتارهای ضد اجتماعی، میل به مصرف مواد، نگرش مثبت به مواد، افسردگی و هیجان خواهی و آمادگی منفعل نیز مربوط می شود به: عدم ابراز وجود و افسردگی. در مورد روایی و پایایی این پرسشنامه به این بسنده می کنیم که در پژوهش زرگر و همکاران (۱۳۸۷) جهت محاسبه روایی پرسشنامه آمادگی به اعتیاد از دو روش استفاده شده است. در روایی ملاکی، پرسشنامه آمادگی به اعتیاد، دو گروه معتاد و غیر معتاد را به خوبی از یکدیگر تمیز داده است. روایی سازه این مقیاس از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ ماده ای فهرست بالینی علائم بالینی، ۰/۴۵ محاسبه و معنی دار گزارش شده است. این پرسشنامه مقیاس ایرانی آمادگی به اعتیاد است که با توجه به شرایط روانی - اجتماعی جامعه ایرانی ساخته شده است. نمره گذاری هر سؤال بر روی یک پیوست از صفر (کاملاً نادرست) تا سه (کاملاً درست) است. از جمله نمرات سوالات، یک نمره کلی به دست می آید که میزان گرایش به اعتیاد را نشان می دهد به این صورت که هر چه نمره بزرگتر باشد، گرایش به اعتیاد بیشتر است. روایی سازه مقیاس از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ ماده ای علائم بالینی (SCL25) محاسبه شده است که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بود. پایایی مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شده است (باران اولادی و همکاران، ۱۳۹۲).

روند اجرای پژوهش به این صورت بوده است که پس از تکمیل پرسشنامه های فوق توسط اعضای نمونه، داده ها استخراج گردید و نتایج جهت تجزیه و تحلیل به روش همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام از طریق نرم افزار SPSS25 استخراج و مورد استفاده قرار گرفت.

یافته ها

داده های جمعیت شناختی این تحقیق نشان می دهد که میانگین سنی پسران برابر با ۱۶/۳۴ سال با انحراف استاندارد ۲/۲۴ بوده و میانگین سنی دختران برابر با ۱۷/۳۶ سال با انحراف استاندارد ۳/۱۲ بوده است. شاخص های آماری مانند میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل نمرات آزمودنی ها در متغیرهای پژوهش می باشد، که در جدول ۱ ارائه شده اند

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره آزمودنی ها در متغیرهای پژوهش					
متغیرها	مولفه ها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
سه گانه های تاریک شخصیت	ماکیاولیستی	۱۳/۶۲	۴/۶۶	۵	۲۰
	جامعه ستیزی	۱۴/۲۰	۴/۸۰	۵	۲۰
	خودشیفتگی	۱۴/۴۳	۴/۷۴	۵	۲۰
	نمره کل	۴۲/۰۷	۸/۲۴	۱۲	۶۰
تاب آوری	نمره کل	۱۱۱/۲۶	۱۳/۰۲	۵	۱۲۵
گرایش به مصرف مواد	نمره کل	۹۸/۰۴	۱۱/۷۸	۱۲	۱۲۳

همان طور که در جدول ۱ مشاهده می شود میانگین و انحراف معیار نمره آزمودنی ها در سه گانه های تاریک شخصیت برابر $M=42/07$ و $SD=8/24$ می باشد که به ترتیب برای ماکیاولیستی برابر $M=13/62$ و $SD=4/66$ جامعه ستیزی برابر $M=14/20$ و $SD=4/80$ و خودشیفتگی برابر $M=14/43$ و $SD=4/74$ می باشد همچنین میانگین و انحراف معیار در تاب آوری $M=111/26$ و $SD=13/02$ می باشد و

میانگین و انحراف معیار گرایش به مصرف مواد نیز $M=98/043$ و $SD=11/78$ می باشد. بررسی توزیع نرمال متغیرهای پژوهش با آزمون کلموگروف اسمیرنوف در جدول ذیل قابل مشاهده می باشد.

جدول ۲- بررسی توزیع نرمال متغیرهای پژوهش با آزمون کلموگروف اسمیرنوف

متغیرهای تحقیق	آماره کلموگروف اسمیرنوف	سطح معناداری	وضعیت
ماکیاولیستی	۰/۸۲۱	۰/۴۲۱	نرمال
جامعه ستیزی	۰/۸۹۱	۰/۳۲۲	نرمال
خودشیفتگی	۰/۵۲۱	۰/۸۲۱	نرمال
سه گانه های تاریک شخصیت	۰/۶۲۱	۰/۵۳۲	نرمال
تاب آوری	۱/۶۶	۰/۰۸۱	نرمال
گرایش به مصرف مواد	۱/۱۴۷	۰/۱۴۴	نرمال

همان طور که جدول (۲) نشان می دهد مقدار سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق همگی بالاتر از ۰/۰۵ بدست آمد بدین جهت توزیع داده های مورد استفاده نرمال می باشند. از این رو از آزمون های پارامتری همبستگی پیرسون برای ارتباط بین دو متغیر و آزمون رگرسیون برای فرضیه کلی استفاده گردید. که در ادامه آورده شده است

مقدار همبستگی چند متغیری بین متغیرهای سه گانه های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر در جدول ۳- آمده است

جدول ۳- ضریب همبستگی بین سه گانه های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر

R	R2	ضریب تعیین تعدیل یافته	دوربین واتسون
۰/۴۴۹	۰/۲۰۱	۰/۱۹۰	۱/۵۵

با توجه به نتایج جدول ۳ - میزان همبستگی بین سه گانه های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر، ۰/۲۰۱ بدست آمد. در مرحله بعدی جهت بررسی معناداری بین متغیر سه گانه های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر از روش آنالیز واریانس استفاده گردید

جدول ۴- آنالیز واریانس سه گانه های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره فیشر	سطح معناداری
بین گروهی	۱۹۸۶/۴۳۸	۱	۱۹۸۶/۴۳۸	۱۷/۶۵۰	۰/۰۰۱
درون گروهی	۱۱۲/۵۴۹	۳۷۱	۷۸۷۸/۴۳۷		
کل	۹۸۶۴/۸۷۵	۳۷۲			

طبق جدول بالا و روش آنالیز واریانس تک متغیره سطح معناداری ۰/۰۰۱ بدست آمد که با توجه به اینکه این مقدار کمتر از ۰/۰۵ بوده بدین جهت بین سه گانه های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه معناداری دیده می شود. برای بررسی اهمیت نسبی متغیرهای پیش بین در پیش بینی گرایش به مصرف مواد مخدر باید مقادیر ضرایب رگرسیون را مطالعه نمود. نتایج حاصل از محاسبه ضرایب رگرسیون، با استفاده از روش گام به گام، در جدول ۵- ارائه شده است

جدول ۵- ضرایب رگرسیون چندمتغیری ابعاد گرایش به مصرف مواد مخدر با روش گام به گام

متغیر ملاک	مدل	متغیر پیش بین	ضریب غیر استاندارد	ضریب استاندارد	t مقدار	معناداری
متغیر ملاک	مدل	متغیر پیش بین	B	خطای استاندارد	Beta	
گرایش به مصرف مواد مخدر	۱	مقدار ثابت	۹/۲۴۴	۳/۳۹۲	-	۲/۷۲۶
		ماکیاولیستی	۰/۳۵۹	۰/۱۷۸	۰/۱۲۰	۲/۰۲۰
		جامعه ستیزی	۱/۲۳۷	۰/۱۸۲	۰/۴۲۶	۶/۸۰۷
		خود شیفتگی	۰/۶۸۴	۰/۱۸۵	۰/۲۳۲	۳/۶۸۸
	۲	تاب آوری	-۰/۰۳۶	۰/۰۱۸	-۰/۱۶۶	-۲/۰۳
						۰/۰۴۴*

ضرایب رگرسیون درج شده در جدول فوق نشان می‌دهد که در بهترین مدل پیش بینی، جامعه ستیزی ($\beta = 1/237, P = 0/001$)، خود شیفتگی ($\beta = 0/684, P = 0/001$) و ماکیاولیستی ($\beta = 0/359, P = 0/045$) قادر به پیش بینی مثبت گرایش به مصرف مواد مخدر می باشد. همچنین تاب آوری ($\beta = -0/036, P = 0/044$) قادر به پیش بینی منفی گرایش به مصرف مواد مخدر است. و مقدار آزمون t و سطح معناداری آن تأیید کننده تأثیر متغیرهای جامعه ستیزی، خود شیفتگی و ماکیاولیستی در پیش بینی گرایش به مصرف مواد مخدر است. درواقع مقایسه ضرایب استاندارد شده رگرسیون (β) نشان می‌دهد که جامعه ستیزی با مقدار $1/237$ ، پیش‌بینی کننده قوی‌تری برای گرایش به مصرف مواد مخدر می باشد و پس از آن نیز خود شیفتگی با مقدار $0/684$ و ماکیاولیستی با مقدار $0/359$ به ترتیب دومین و سومین پیش بین کننده مهم می باشد و نهایتاً تاب آوری با مقدار $-0/036$ می تواند در جهت منفی پیش بینی کننده گرایش به مصرف مواد مخدر باشد.

جدول ۶- همبستگی سه‌گانه‌های تاریک شخصیت و تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر

متغیر	شاخص آماری	ضریب همبستگی	سطح معناداری
ماکیاولیستی	گرایش به مصرف مواد مخدر	0/214	0/001
جامعه ستیزی	گرایش به مصرف مواد مخدر	0/249	0/0186
خودشیفتگی	گرایش به مصرف مواد مخدر	0/301	0/021
تاب آوری	گرایش به مصرف مواد مخدر	-0/158	0/0186

همان‌گونه که در جدول ۶- ملاحظه می‌گردد میزان ضریب همبستگی (۲) بین ماکیاولیستی و گرایش به مصرف مواد مخدر $0/214$ می‌باشد که در سطح $0/05$ معنی‌دار است ($p = 0/001$) و میزان ضریب همبستگی (۲) بین جامعه ستیزی و گرایش به مصرف مواد مخدر $0/249$ می‌باشد که در سطح $0/05$ معنی‌دار است ($p = 0/0186$) و میزان ضریب همبستگی (۲) بین خودشیفتگی و گرایش به مصرف مواد مخدر $0/301$ می‌باشد که در سطح $0/05$ معنی‌دار است ($p = 0/021$)، همچنین میزان ضریب همبستگی (۲) تاب آوری با گرایش به گرایش به مصرف مواد مخدر $-0/158$ می باشد که در سطح $0/05$ معنی‌دار است ($p = 0/0186$) بدین معنی که بین تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

همانطور که نتایج نشان داد، جامعه ستیزی، خود شیفتگی و ماکیاولیستی به عنوان سه گانه ای تاریک شخصیت، قادر به پیش بینی مثبت گرایش به مصرف مواد مخدر بوده و تاب آوری به عنوان پیش بینی کننده منفی با گرایش به مصرف مواد مخدر در ارتباط بود. نتیجه تحقیق حاضر با تحقیقات عروسی (۱۳۹۸)، کرمی و افشک (۱۳۹۷)، دشتی و ابوالقاسمی (۱۳۹۷)، باران اولادی، نویدیان و کاوه فارسانی (۱۳۹۲)، بهادری خسروشاهی، هاشمی نصرت آباد و بیرامی (۱۳۸۹)، مور و اندرسون^۱ (۲۰۱۹)، استنسن و ورنون^۲ (۲۰۱۶)، باربارا و ویلند^۳ (۲۰۱۲)، جانسون و تست^۴ (۲۰۱۰)، فریدلی^۵ (۲۰۰۹) و هماهنگ و همسو می باشد.

با توجه به اینکه عوامل مختلفی را با گرایش به اعتیاد مرتبط دانسته اند، اما شواهد پیشین به نقش خصوصیات شخصیتی اهمیت ویژه ای داده اند و معتقدند که برخی از خصوصیات شخصیتی منفی می تواند تمایل افراد را به مصرف مواد مخدر افزایش دهد (فلکسن و همکاران، ۲۰۱۶؛ استنسن و ورنون، ۲۰۱۶). به طوری که افراد دارای خصوصیات شخصیتی منفی، تمایل بیشتری به بروز رفتارهای منفی همچون اعتیاد و رفتارهای ضدا اجتماعی دارند (میکائیلی منیع، صالحی و احمدی خویی، ۱۳۹۲). اکثر پژوهش هایی که در این رابطه انجام شده است، نشان می دهد برخی از صفات شخصیتی می تواند آسیب پذیری به اعتیاد را بیشتر نماید (دشتی و ابوالقاسمی، ۱۳۹۷؛ باران اولادی، نویدیان و کاوه فارسانی، ۱۳۹۲؛ مور و اندرسون، ۲۰۱۹). از طرفی عوامل مختلفی را نیز به عنوان عوامل محافظت کننده در برابر اعتیاد نام برده اند که از بارزترین این عوامل می توان به خصوصیات و توانمندی های روان شناختی اشاره نمود به طوری که تاب آوری و سرسختی روان شناختی و سازگاری با مشکلات جزو این ویژگی ها شناخته می شود کرمی و افشک (۱۳۹۷) نشان داد بین تاب آوری و آمادگی به اعتیاد رابطه منفی معنادار وجود دارد. باربارا و ویلند (۲۰۱۲) نیز در پژوهشی به رابطه بین تاب آوری و آمادگی به اعتیاد در نوجوانان اشاره داشته و بین تاب آوری و آمادگی به اعتیاد رابطه منفی معنی دار گزارش نمودند فریدلی (۲۰۰۹) نیز از تاب آوری به عنوان یکی از مؤلفه های سلامت روان یاد کرده و عنوان نموده است که این توانمندی می تواند با رفتارهای فردی اجتماعی در ارتباط باشد و برخورداری از این مؤلفه با گرایش به اعتیاد در جهت منفی در ارتباط است.

در تبیین رابطه سه گانه های تاریک شخصیت با گرایش به مصرف مواد مخدر می توان این گونه عنوان داشت که سه گانه های تاریک شخصیت، خصوصیات و صفات شخصیتی می باشند که از لحاظ اجتماعی ماهیتی آزردهنده داشته و می تواند بر افکار و نحوه رفتار افراد تأثیرات منفی بگذارد به همین دلیل دور از انتظار نیست که با رفتارهایی همچون اعتیاد پذیری در ارتباط باشد؛ زیرا این خصوصیات می تواند شرایط را برای ظهور رفتارهای پرخطر و بزه کارانه مساعد نماید [۱۴]. این خصوصیات شخصیتی، در یک جامعه نرمال و در شرایطی که نشانه های نامتعارف رفتاری بروز نکرده است، به صورت یک صفت واحد که از ترکیب سه صفت ماکیاولیسم، جامعه ستیزی و خودشیفتگی تشکیل شده است، خود را نشان می دهد که ترکیب همین سه عامل، شرایط را برای بروز رفتارهای مجرمانه و منفی آماده می نماید [۱۰]. چراکه گرایش های جامعه ستیزانه با احساس تمایل به انحراف از هنجارهای اجتماعی، آسیب پذیری افراد را در خصوص مصرف مواد مخدر افزایش می دهد و خودشیفتگی با احساس تمایل به اهمیت به خود و میل به خودنمایی می تواند گرایش هایی همچون گرایش به مصرف مواد مخدر را پیش بینی نماید؛ و ماکیاولیسم با ایجاد یک نگرش اجتماعی مبتنی بر نفع شخصی و خودمحوری، فرد را در برابر گرایش به روش های نامناسب برای دستیابی به اهداف، آسیب پذیر می نماید که گرایش به مصرف مواد مخدر می تواند حاصل این خصوصیات شخصیتی باشد. همچنین در تبیین ارتباط بین تاب آوری با گرایش به مصرف مواد مخدر می توان این گونه عنوان داشت که ضعف و ناتوانی در تحمل مصائب و مشکلات می تواند به عنوان یکی از عمده ترین دلایل گرایش افراد به مصرف مواد مخدر باشد چراکه افراد از این روش ناکارآمد، بر اساس باور اشتباهی که دارند به عنوان روشی برای فراموشی مشکلات استفاده می نمایند [۱۷]. همچنین تاب آوری می تواند به عنوان یک توانمندی مثبت روان شناختی مدنظر قرار گیرد که نقش محافظت کننده ای در گرایش افراد به اعتیاد داشته و با اعتیاد پذیری همبستگی منفی دارد [۱۵]. درواقع تاب آوری از طریق تقویت احساس ارزشمندی، می تواند به سازگاری بیشتر با شرایط ناگوار و تهدیدکننده بینجامد در حقیقت افرادی برخوردار از تاب آوری، از سطح امیدواری بالاتری در هنگام مواجهه با مشکلات برخوردارند و به همین دلیل کمتر به سمت مصرف مواد مخدر گرایش پیدا کنند. تاب آوری به عنوان ظرفیتی روان شناختی که می تواند روشی مقابله ای برای تحمل فشار روانی مدنظر قرار گیرد، گرایش به مصرف را کاهش می دهد چراکه افراد تاب آور از این توانمندی خود به عنوان روشی جهت سازگاری با مشکلات استفاده می نمایند. همچنین افراد تاب آور دارای مهارت های مسئله گشایی، احساس شایستگی و کفایت، روابط صمیمانه و دلبستگی ایمن هستند و

¹ Moor & Anderson

² Stenason & Vernon

³ Barbara, Weiland

⁴ Jonason & Tost

⁵ Friedli

هنگام مواجهه با سختی‌ها و ناملایمات زندگی از این مهارت‌ها و توانایی‌های خود بهره گرفته و از ارتباط‌های سازنده با دیگران استفاده می‌کنند و این عامل سبب کاهش گرایش به مصرف مواد می‌گردد.

پژوهشگر در این پژوهش با محدودیتهایی روبرو بود که برخی از آنها بدین قرار می باشد، محدود بودن جامعه آماری به دانش آموزان متوسطه دوم شهر بجنورد، دشواری‌های مرتبط با اخذ مجوزهای لازم برای نمونه‌گیری و دسترسی به اعضای نمونه یکی از محدودیت‌های بزرگ تحقیق حاضر بود، به دلیل وجود بیماری کرونا پرسشنامه‌ها به صورت مجازی تکمیل گردید شاید تمامی شرایط تکمیل پرسشنامه در آن فضا مهیا نبود، محافظه‌کاری برخی از اعضای نمونه در تکمیل پرسشنامه‌های بال‌آخص پرسشنامه گرایش به اعتیاد، محدودیت دیگری بود که ممکن است نتایج را با دشواری‌هایی مواجه کرده باشد. همچنین پیشنهاد می شود دوره‌ها و کارگاه‌هایی به منظور آشنایی خانواده‌ها با تاب‌آوری به عنوان یک مهارت پیشگیرانه در عدم گرایش به اعتیاد، توسط متخصصان و مسئولین امر برگزار گردد، دانش‌آموزانی که دارای گرایش‌های مثبت به مصرف مواد مخدر هستند، شناسایی و مداخلات فردی یا گروهی لازم در خصوص آن‌ها صورت گیرد و مباحث مرتبط با گرایش به مصرف مواد و نقش عوامل شخصیتی و تاب‌آوری در آن به طرق مختلف نظیر جزوات آموزشی، بروشور و ... در اختیار دانش آموزان و اولیا قرار گیرد.

منابع

- [۱] اکبری بونگ، محمد؛ محتشمی نیا، سمیه؛ سالاری فرد، محمدحسین (۱۳۹۵). تبیین گرایش به اعتیاد بر اساس خود تمایز یافتگی و ناگویی خلقی در دانشجویان. *مجله طب نظامی*، ۶(۲)، ۱۵۱-۱۶۰
- [۲] باران اولادی، صادق؛ نویدیان، علی؛ کاوه فارسانی، ذبیح‌الله (۱۳۹۲). بررسی رابطه اعتیاد پذیری با ویژگی‌های شخصیت، همنوایی و جنسیت دانش آموزان پیش‌دانشگاهی. *مجله علوم پزشکی شهرکرد*، ۱۵(۲)، ۳۳-۴۲
- [۳] ابهادری خسروشاهی، جعفر؛ هاشمی نصرت‌آباد، تورج؛ بیرامی، منصور (۱۳۸۹). رابطه سبک‌های دلبستگی و تاب‌آوری با گرایش به مصرف مواد. *نشریه اعتیاد پژوهی*، ۴(۱۴)، ۱۷-۳۰
- [۴] پیشگر، معصومه؛ ندیمی، محسن (۱۳۹۴). رابطه هوش معنوی و شادکامی با گرایش به اعتیاد در دانش آموزان پسر. *اولین همایش علمی پژوهشی روانشناسی، علوم تربیتی و آسیب‌شناسی جامعه*، قم: مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- [۵] جمشیدی، فریبا؛ پاشا، رضا (۱۳۹۷). رابطه بین کیفیت زندگی و تاب‌آوری با امید به زندگی در بیماران سرطانی بستری در بیمارستان گلستان شهر اهواز. *ششمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی*، اهواز: آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران.
- [۶] چراغیان، حدیث؛ زینیوند، مریم؛ حیدری، ناصر؛ زارعی توپخانه، محمد (۱۳۹۵). بررسی ارتباط تجربه معنوی و تاب‌آوری با میزان گرایش به مواد مخدر در دانش آموزان پسر دبیرستانی شهرستان دره شهر. *نشریه اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی*، ۲(۲)، ۹۵-۱۰۹
- [۷] دشتی، نقی؛ ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۷). نقش خودارائگی، خودتنظیمی و رگه‌های تاریک شخصیت، در پیش‌بینی وابستگی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل به شبکه‌های اجتماعی مجازی. *نشریه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱(۲)، ۱۱-۲۱.
- [۸] سیف‌الله زاده، گلناز؛ جعفری، اصغر (۱۳۹۵). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و گرایش به مصرف مواد مخدر در دانش آموزان دختر با نقش واسطه‌ای فرآیند خانواده. *کنگره بین‌المللی مطالعات رفتاری جامعه و سبک زندگی سالم*، تهران: مرکز توانمندسازی مهارت‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه.
- [۹] عرووی، مریم (۱۳۹۸). پیش‌بینی میزان گرایش اعتیاد به مواد مخدر بر اساس احساس تنهایی؛ تنظیم شناختی هیجانی و تاب‌آوری در بیماران معتاد مرکز TC شیراز. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، موسسه آموزش عالی زند شیراز
- [۱۰] عقلی، الهام؛ آهی، قاسم؛ منصوری، احمد (۱۳۹۷). نقش سه‌گانه‌های تاریک شخصیت در پیش‌بینی بهزیستی روان‌شناختی و سبک‌های شوخ‌طبعی پرستاران. *نشریه روان پرستاری*، ۶(۲)، ۳۵-۸۶
- [۱۱] کریمی، جهانگیر؛ افشک، شیوا (۱۳۹۷). رابطه بین هیجان خواهی و تاب‌آوری با آمادگی به اعتیاد در دانشجویان. *نشریه رویش روانشناسی*، ۷(۱۱)، ۲۴۷-۲۵۹
- [۱۲] کوهستانی، مینا؛ درتومی، رقیه (۱۳۹۴). روش‌های پیشگیری از عود اعتیاد. *بجنورد: انتشارات ارزینه*.
- [۱۳] مدرسی فرد، فاطمه؛ مرادپور، علیرضا (۱۳۹۵). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و راهبردهای مقابله‌ای و خودکارآمدی پرهیز از مواد در جوانان آلوده به اعتیاد. *فصلنامه علمی و پژوهشی اعتیاد پژوهی*، ۱۰(۳۹)، ۲۳۰-۲۱۳
- [۱۴] میکائیلی منیع، فرزانه؛ صالحی، مجتبی؛ احمدی خویی، شاهپور (۱۳۹۲). سه‌گانه تاریک شخصیت در افراد مجرم و غیر مجرم: خودشیفتگی، ماکیاولیسم و جامعه‌ستیزی. *روانشناسی بالینی و شخصیت*، ۱۵(۱)، ۱۲۶-۱۱۳
- [15]. Barbara, J., Weiland, J. T. (2012). Resiliency in Adolescents at High Risk for Substance Abuse. *Journal of Clinical and Experimental Research*, 36(8), 1355-1364
- [16]. Burns, R. A., & Anstey, K. J. (2010). The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Testing the invariance of a uni-dimensional resilience measure that is independent of positive and negative affect. *Personality and Individual Differences*, 48(5), 527-531
- [17]. Johnson P, Buboltz WC, Seemann E. (2010). Ego identity status: A step in the differentiation process. *J Counc Dev*; 81(2):191-5
- [18]. Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short Dark triad .A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1):28-41
- [19]. Moor, L., & Anderson, J. R. (2019). A systematic literature review of the relationship between dark personality traits and antisocial online behaviours. *Personality and Individual Differences*, 144, 40-55
- [20]. Nicholls, A. R., Madigan, D. J., Backhouse, S. H., & Levy, A. R. (2017). Personality traits and performance enhancing drugs: The Dark Triad and doping attitudes among competitive athletes. *Personality and Individual Differences*, 112, 113-116
- [21]. Riskind, J. H., Sica, C., Bottesi, G., Ghisi, M., & Kashdan, T. B. (2017). Cognitive vulnerabilities in parents as a potential risk factor for anxiety symptoms in young adult offspring: An exploration of looming cognitive style. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 54, 229-238.